

Smrt

Člověk je jediná živá bytost, která ví o smrti a o své smrtelnosti. Mohli bychom přidat další k dosavadním definicím člověka: bytost, která ví o tom, že zemře. Heidegger říká: bytost k smrti (Sein zum Tode). To v sobě skrývá nebezpečí, že se toto vědomí stane posedlostí. Posedlosti se člověk brání ustavením řádu, v němž se nějaké moci dostává místa, na které může být postavena a zařazena. Prvním a základním typem zařazení je zavedení rituálu, který má tudíž magický účín: oslabuje onu moc a alespoň do jisté míry si ji podmaňuje a podrobuje. Archaický člověk se pokusil tímto způsobem zapojit do řádu i jiné „moci“, na jednom z předních míst také sexualitu. Obvykle se mluví o magii slova, ale stejným právem a dokonce snad i větším právem můžeme mluvit o magii vědomí a myšlení. Myšlení je obrovská moc, která dovede znásobit jiné moci s takovým pronikavým účinem nejenom navenek, ale i na sebe samotné, že se tomu musí od počátku bránit právě ustavením a udržováním stále dokonalejšího řádu v sobě. A to není možné jinak, než současným zaváděním řádu do vlastního života člověka i do světa, v němž žije a do něhož svou aktivitou zasahuje. Stojíme tedy před otázkou, jak a do jakého řádu může být zapojena a zařazena smrt. Zůstává mimo veškerou pochybnost, že to musí být řád života. Vědomí tu nestojí před svou úlohou s prázdnými rukama. Byl to již život sám, který tu udělal první rozhodující krok. Nevíme dosud, jak život vlastně na naší planetě vznikl, ale v jednom máme jistotu. Život nezůstal stát na své počáteční úrovni jen díky tomu, že dokázal zapojit smrt do svého procesu, do své struktury. Smrt nejprve znamenala ohrožení pouze vnější, jen výjimečně snad mohlo docházet a tu a tam skutečně docházelo k vnitřním poruchám. Život se však nějakým způsobem naučil čemusi zcela neobvyklému a velmi pozoruhodnému: zapojil smrt do svého nejvlastnějšího postupu, do vlastního dění a učinil tak smrt kusem života, částí sebe samotného. A protože život je nutně spjat s plánem, s rozvrhem a strategií, je zřejmé, že smrt musela být pojata přímo do tohoto plánu a tedy do celé životní strategie. A právě na tuto strategii samotného života může vědomí přímo navázat. Nejde to však již hned v onom okamžiku, kdy se vědomí začne osamostatňovat a přestává pouze doprovázet životní dění jako pouhý epifenomén. Možnost takového přímého navázání na samu životní strategii se otvírá až mnohem později a stojí na řadě dalších předpokladů. Ty na tomto místě můžeme přeskočit, protože pro další výklad nejsou nezbytné.

(910122)

[Záznam je rozvedením jednoho z bodů přípravy na přednášku Smrt a smrtelnost z 2. ledna 1991 z cyklu Filosofická antropologie. Záznam se dochoval jako kartotéční lístek v AUK. Pozn. red.]